

การนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการการบริหาร และการนำสถานศึกษาสู่ความสำเร็จ Bringing Buddhist principles to integrate management and leading educational institutions to success

พระครูใบฎีกาวิเชียร มหาวิชปญโญ (คันธา)

และ เอกราช โขจิตพิมานเวช

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Phrakhubaidika Wichean Mahawachirapanyo (khantha)

and Ekkarach Kositpimanwet

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kean Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: praewpanprajakko@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการนี้เป็นการนำเสนอเนื้อหาการนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการการบริหาร และการนำสถานศึกษาสู่ความสำเร็จ ซึ่งเป็นแนวทางในการนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาบูรณาการในการดำเนินงานบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา ทั้งงานด้านการบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานวิชาชีพ ควบคู่กับคุณธรรมจริยธรรมในการบริหารสถานศึกษา เพื่อนำไปสู่การนำสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายของสถานศึกษาหรือมาตรฐานของสถานศึกษา และตามมาตรฐานของหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษา

คำสำคัญ: หลักพุทธธรรม; การบริหาร; การนำสถานศึกษาสู่ความสำเร็จ

บทนำ

ในปัจจุบันด้วยหลักการที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ให้ผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งหมายถึง บุคลากรวิชาชีพที่รับผิดชอบการบริหารสถานศึกษาแต่ละแห่ง ทั้งของรัฐและเอกชน กำหนดบทบาทหน้าที่ของตนเองในการบริหารจัดการสถานศึกษาให้สามารถขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายของสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดบทบาทในการบริหารหรือการดำเนินงานกับหน่วยงาน บุคคล ที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา เพื่อให้เกิดการร่วมมือในการประสานงานหรือกิจกรรมของสถานศึกษา รวมทั้งการกำหนดบทบาทในการบริหารจัดการภาระงานที่เกี่ยวข้องทั้งระบบ ให้ดำเนินไปอย่างเป็นระบบ ระเบียบ และมีความชัดเจนในการดำเนินงานตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งการจะให้เกิดความสำเร็จในการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษานั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ความสามารถในตำแหน่งบริหาร ทั้งหลักการ ทฤษฎี และหลักธรรม เพื่อนำมาใช้เป็นอุปกรณ์สำคัญในการ

* วันที่รับบทความ : 19 ตุลาคม 2565; วันที่แก้ไขบทความ 9 พฤศจิกายน 2565; วันที่ตอบรับบทความ : 10 พฤศจิกายน 2565

Received: October 19, 2022; Revised: November 9, 2022; Accepted: November 10, 2022

ขับเคลื่อนการบริหารให้สถานศึกษาประสบผลสำเร็จ โดยเฉพาะหลักธรรมหรือคุณธรรมจริยธรรมนั้น มีความจำเป็นสำหรับผู้บริหารอย่างยิ่ง ตามข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ.2556

ด้วยเหตุนี้ ในการบริหารสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาต้องนำเอาหลักธรรมหรือทฤษฎีและแนวคิดในทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการการบริหารให้สถานศึกษามีคุณภาพ ทั้งภาระงาน 4 ด้านหลักของสถานศึกษาทั้งการขับเคลื่อนระบบงานการบริหารการศึกษาให้เกิดความเป็นธรรมและสามารถพัฒนาการศึกษาได้อย่างยั่งยืน โดยใช้ระบบตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์เพื่อการบริหารจัดการ

หลักพุทธธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม

1. ความหมายของหลักพุทธธรรม

คำว่า “พุทธธรรม” หรือ “พระธรรม” คือ ธรรมะ หรือ ธรรมชาติ หรือ หลักในการประพฤติปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน ซึ่งในที่นี้จะหมายถึงหลักธรรม คำสอน ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ได้ทรงตรัสรู้และประกาศเผยแผ่ให้กับสาวกของพระองค์

พุทธธรรมสามารถแยกออกเป็น 2 ส่วน คือ สัจธรรม ส่วนหนึ่ง และจริยธรรม ส่วนหนึ่ง โดยกำหนดให้สัจธรรมเป็นตัวแสดงภาวะหรือรูปลักษณะตามความเป็นจริง และจริยธรรมเป็นข้อประพฤติปฏิบัติ จะเห็นได้ว่า สัจธรรมในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง คำสอนที่เกี่ยวกับสภาวะของสิ่งทั้งหลาย หรือ ธรรมชาติและความเป็นไปโดยธรรมชาติของสิ่งทั้งหลายเหล่านั้น หรือกฎของธรรมชาตินั่นเอง ส่วนจริยธรรม หมายถึง การถือเอาประโยชน์จากความรู้ความเข้าใจในสภาพและความเป็นไปของสิ่งทั้งหลาย หรือการรู้กฎของธรรมชาตินั้นแล้วนำมาบูรณาการใช้ในทางที่เป็นประโยชน์

2. หลักการของพุทธธรรม

พุทธธรรมมีหลักการว่า ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตาม ความจริงก็ดำรงอยู่ตามธรรมดาของมันเป็นกลาง ๆ เพราะพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ คือ ค้นพบความจริงนั้นแล้วนำมาเปิดเผยไว้ สารของความจริงนี้ก็คือ ความเป็นไปตามหลักธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย หรือกระบวนการแห่งเหตุปัจจัย ผู้ที่มองสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็น ไม่ใช่มองตามที่ตนอยากหรือไม่อยากให้มันเป็น จึงจะเข้าใจความจริงที่เป็นกลางนี้ได้ เมื่อเข้าใจธรรมที่เป็นกลางนี้แล้ว ก็ย่อมมองเห็นความจริงอย่างกว้างๆ ครอบคลุมทั่วไปทั้งหมด มีทัศนะเปิดกว้าง หลุดพ้นเป็นอิสระอย่างแท้จริง โดยหลุดพ้นทั้งทางจิต คือหลุดพ้นจากสิ่งบีบคั้นครอบงำที่เรียกว่ากิเลส และความทุกข์ กลายเป็นจิตที่ปลอดโปร่ง เบิกบาน เป็นสุข และด้านปัญญาคือ หลุดพ้นรู้เท่าทันธรรมดาแล้วมองเห็นตัวความจริงล้วนๆ ที่บริสุทธิ์ ไม่มีกิเลสเคลือบแคลงหรือทำให้เอนเอียงและรู้ชัดแจ้งที่ความจริงโดยตรง ไม่ต้องรู้ผ่านใครๆ หรือรู้ตามที่ใครบอกอีกต่อไป

3. ลักษณะสำคัญของหลักพุทธธรรม

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) เจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน จังหวัดนครปฐม ผู้เป็นปราชญ์ในทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงลักษณะของพุทธธรรม สรุปได้ดังนี้

1. คำสอนเป็นกลาง ปฏิบัติสายกลาง หรือลักษณะที่เป็นสายกลาง ไม่สุดโต่งในทางความคิด หรือสุดโต่งในทางปฏิบัติตน จึงว่าข้อปฏิบัติที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา

2. พุทธธรรมมีหลักการเป็นสากล หรือสอนหลักความจริงที่เป็นสากล ความจริงเป็นสิ่งที่มิอยู่ตามธรรมชาติ คือธรรมดาของสิ่งทั้งหลายเป็นเช่นนั้นเอง เรียกว่าเป็นกฎธรรมชาติ

3. พุทธธรรมให้ความสำคัญของสาระ (ธรรม) ในรูปแบบ (วินัย) ธรรมวินัยจึงเป็นอีกชื่อของพระพุทธศาสนา ต้องมีทั้งสองอย่าง ธรรมเป็นหลักของความจริงซึ่งมีอยู่แล้วตามธรรมดาของมันและเป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติสามารถเข้าถึงได้ ส่วนวินัย เป็นกฎเกณฑ์ ข้องบังคับ กติกา หรือข้อบัญญัติที่กำหนดขึ้นเพื่อให้คนในสังคมประพฤติปฏิบัติ เพื่อความเจริญ และความสงบสุข วินัยเปรียบได้กับศีล

4. พุทธธรรมสอนหลักกรรม พระพุทธศาสนายึดเอาการกระทำหรือการประพฤติเป็นเครื่องจำแนกคน ไม่แบ่งแยกด้วยชาติกำเนิด เผ่าพันธุ์ ผิวพรรณ เน้นการรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง

5. สอนให้มองความจริงโดยแยกแยะจำแนกครบทุกมุมทุกด้าน

6. หลักการสำคัญของพระพุทธศาสนาคือการมุ่งอิสรภาพ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “มหาสมุทรแม้จะกว้างใหญ่เพียงใดก็ตาม แต่น้ำในมหาสมุทรที่มากมายนั้นมีรสเดียวคือรสเค็มฉันใด ธรรมวินัยของพระองค์ที่สอนไว้มากมายทั้งหมดก็มีรสเดียวกัน คือวิมุตติรส ได้แก่ ความหลุดพ้นจากทุกข์และกิเลสทั้งปวง”

7. พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปรัชญา ดังพุทธพจน์ว่า “ธรรมทั้งหลายทั้งปวงมีปัญญาเป็นยอดเยี่ยม” หลักปัญญามีความสำคัญ เพราะปัญญาเป็นตัวตัดสินใจในการเข้าถึงจุดหมายของพระพุทธศาสนา

8. สอนหลักอนัตตา พระพุทธศาสนาประกาศหลักสำคัญเกี่ยวกับความจริงของสิ่งทั้งหลาย หรือของสภาวะธรรมต่าง ๆ คือ หลักอนัตตา ผู้มีปัญญาเห็นว่าสิ่งทั้งหลายที่ดำรงอยู่เป็นไปตามธรรมดาของมัน ไม่มีใครเป็นเจ้าของ ไม่สามารถบังคับให้เป็นไปตามใจปรารถนาได้เลย

9. การมีทัศนคติที่มองสิ่งทั้งหลายตามความสัมพันธ์แห่งเหตุและปัจจัย เชื่อมโยงกัน อิงอาศัยกันเป็นไปตามเหตุแห่งปัจจัยนั่นเอง

10. ยืนยันในศักยภาพสูงสุดของมนุษย์เชื่อว่ามนุษย์ประเสริฐด้วยการฝึกฝนพัฒนา เมื่อพัฒนาแล้วก็เป็นผู้ประเสริฐสุด (ทนต์ เสน่ห์ มนุสเสสุ ผู้ฝึกตนดีแล้ว เป็นผู้ประเสริฐในหมู่มนุษย์)

11. เป็นศาสนาแห่งการศึกษา นำเอาการศึกษาเข้ามาเป็นสาระสำคัญเป็นเนื้อแท้ของการดำเนินชีวิต หลักการปฏิบัติทั้งหมดในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า มรรค หมายถึงการดำเนินชีวิต

12. สอนให้ตื่นตัวด้วยความไม่ประมาท พระพุทธเจ้าทรงเน้นย้ำอัปมาทธรรม คือ ความไม่ประมาท

13. สอนให้เห็นทุกข์ แต่เป็นสุข นั่นคือ พระพุทธศาสนาสอนให้มองเห็นความทุกข์แต่ให้ปฏิบัติด้วยความสุข เมื่อความทุกข์มีอยู่จริง พระพุทธศาสนาก็สอนให้เผชิญหน้ากับความทุกข์นั้นโดยไม่หลีกเลี่ยงหนี แต่ให้มองความทุกข์นั้นด้วยความรู้เท่าทัน จึงจะทำให้มีจิตใจที่ปลอดโปร่ง เป็นอิสระ มีปัญญาไม่ถูกบีบคั้น

14. มุ่งประโยชน์สุขเพื่อมวลชน พระพุทธเจ้าทรงตรัสหลักการนี้เสมอ เมื่อเริ่มออกประกาศพระศาสนาทรงตรัสแก่ภิกษุสาวกว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนทั้งหลาย เพื่อความสุขแก่ชนทั้งหลาย เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก”

กล่าวโดยสรุป หลักพุทธธรรม หมายถึง หลักการปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนาที่สาวกหรือผู้นับถือทั้งหลายพึงปฏิบัติตาม เพื่อความหลุดพ้น เพื่อความสุข อีกทั้งในขณะที่ยังไม่ถึงความหลุดพ้นก็สามารถนำเอาหลักพุทธธรรมนั้นไปบูรณาการในการดำเนินชีวิต การบริหารงานสถานศึกษา การบริหารงานองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ เพื่อนำพาสถานศึกษา/องค์กร/หน่วยงานนั้นไปสู่ความสำเร็จตามเป้าประสงค์และมาตรฐานที่กำหนด

การบริหาร

ความหมายของการบริหาร

ดิน ปรัชญพฤทธิ ให้ความหมายว่า การบริหารเป็นกระบวนการ โดยหมายถึง กระบวนการนำเอาการตัดสินใจและนโยบายไปปฏิบัติ

วิโรจน์ สารัตนะ กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยหน้าที่ในการบริหาร ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การชี้นำ (Leading) และการควบคุมองค์กร (Controlling)

ศิริ ถิอาสนา ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า เป็นกิจกรรมของกลุ่มตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมมือกันจัดการทรัพยากรที่เหมาะสมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน ใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์จัดการกระบวนการบริหารหรือหน้าที่การบริหาร ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การจัดคณะทำงาน (Staffing) การอำนวยการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) และการงบประมาณ (Budgeting)

การบริหารการศึกษา หมายถึง การดำเนินงานทุกอย่างในโรงเรียนให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายการศึกษาหรือจุดมุ่งหมายของหลักสูตร คือ ให้นักเรียนมีสุขภาพดี มีคุณธรรม และเป็นพลเมืองที่ดีสามารถใช้ประโยชน์ของวิชาที่เรียนมีความสำคัญเกี่ยวกับเศรษฐกิจและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม

กล่าวโดยสรุปตามทัศนะของผู้เขียน การบริหาร คือ กระบวนการในการดำเนินงานที่ผู้เป็นหัวหน้าของหน่วยงานนั้นๆ ดำเนินการ ซึ่งอาจจะเป็นทั้งการนำปฏิบัติและนโยบาย เพื่อนำหน่วยงานหรือองค์กรเดิน

ไปสู่ความสำเร็จตามเป้าประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ และ การบริหารการศึกษา คือ การที่ผู้บริหารสถานศึกษาดำเนินการด้วยการนำปฏิบัติหรือนโยบาย นำสถานศึกษาไปถึงจุดมุ่งหมายของสถานศึกษาหรือหลักสูตรของสถานศึกษา

องค์ประกอบของการบริหาร

การบริหารมีองค์ประกอบ 3 ประการ

1. มีเป้าหมาย (Goal) หรือวัตถุประสงค์ที่แน่นอนของการบริหารองค์กร ผู้บริหารจะต้องมีการกำหนดทิศทางหรือวัตถุประสงค์ของการทำงานไว้ชัดเจน
2. มีปัจจัยในการบริหาร (Facyor of Magement) ปัจจัยสำคัญพื้นฐานในการบริหาร ได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุ (Material) เทคนิควิธี (Method) เครื่องจักร (Machine) อย่างไรก็ตามปัจจัยพื้นฐานของการบริหาร 5 ประการข้างต้นนั้นอาจจะยังไม่เพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพสังคมที่มีการแข่งขันอย่างรุนแรง เช่น ธุรกิจการค้า การผลิต หรือแม้กระทั่งการศึกษา ซึ่งอาจจะมีปัจจัยอื่นในการบริหารเพิ่มขึ้น เช่น การตลาด เป็นต้น
3. ลักษณะการบริหาร (Management Style) การบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ผู้บริหารจะต้องนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดต่อองค์กร

หลักการบริหารทางพระพุทธศาสนา

“ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย” เป็นการประกาศนโยบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยครั้งพุทธกาล และเป็นพุทธพจน์ที่แสดงจุดเริ่มต้นให้เห็นถึงการบริหารการศึกษาในทางพระพุทธศาสนา แสดงถึงวิสัยทัศน์ การวางแผนงาน และภาวะผู้นำที่ยอดเยี่ยมในการบริหาร ดังนั้นผู้บริหารซึ่งเป็นผู้ผู้นำในองค์กร/หน่วยงาน จะดำเนินการบริหารหน่วยงาน/องค์กรให้สำเร็จลุล่วงได้ต้องมีคุณลักษณะ 3 ประการ คือ

1. จกขุมา หมายถึง มีปัญญามองไกล ต้องมีความชำนาญในการใช้ความคิด (วิสัยทัศน์)
2. วิรุโรร หมายถึง มีการจัดการธุระได้ดี ต้องมีความชำนาญทางด้านเทคนิค และทักษะ (วางแผนรอบคอบ)
3. นิสสยสมปนโน หมายถึง การมีพึ่งพาอาศัยคนอื่นได้ดี หรือมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี (รอบรู้คน งาน สถานที่)

จะเห็นได้ว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีส่วนสำคัญในการสร้างเสริมความเป็นผู้นำ เพราะเป็นหลักการสำหรับการปกครองตนเองและผู้อื่น สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารงานทุกประเภท ทั้งยังเป็นหลักธรรมที่สามารถนำชีวิตให้ประสบสุขในแนวทางของพระพุทธศาสนาได้ด้วยเช่นกัน

การนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการการบริหารสถานศึกษา

การนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการการบริหารสถานศึกษา คือ การนำเอาหลักธรรมหรือคำสอนของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษา ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ และการแสวงหาทรัพยากรอื่นในการบริหาร และบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 มาตรา 39 ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารจัดการไปยังคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรงใน 4 ด้าน คือ การบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป นอกจากนี้ผู้บริหารในในการบริหารสถานศึกษา มีภารกิจขอบข่ายและการจัดการศึกษาตามโครงสร้างสายงานที่เปลี่ยนแปลงใหม่ และเป็นบทบาทที่ผู้บริหารต้องนำไปใช้หรือนำไปปฏิบัติในการกิจ 4 ด้าน ดังนี้ 1) การบริหารงานวิชาการ 2) การบริหารงบประมาณ 3) การบริหารงานบุคคล 4) การบริหารงานทั่วไป

เพื่อให้ผู้อ่านเห็นการนำเอาหลักพุทธธรรมมาบูรณาการการบริหารสถานศึกษา ในที่นี้ผู้เขียนจะได้แยกการนำหลักพุทธธรรมมาบริหารในสถานศึกษาตามภาระงานฝ่ายต่างๆ ของสถานศึกษา จำนวน 4 ฝ่าย ดังนี้

1. หลักพุทธธรรมกับการบริหารงานวิชาการ

การศึกษาคือการฝึกฝนตามหลักไตรสิกขา เพื่อให้มนุษย์บรรลุสภาวะที่ปราศจากความทุกข์ที่สุด เป็นกระบวนการแก้ปัญหาเพื่อทำลายอวิชชาและตัณหา พร้อมทั้งเสริมฉันทะและกรุณา จากความหมายนี้ชี้ให้เห็นว่า การศึกษาคือการฝึกฝนตามหลักไตรสิกขา กล่าวได้ว่าการศึกษานั้นเป็นการพัฒนาชีวิตให้ครบทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพฤติกรรม (ศีล) ด้านจิตใจ (สมาธิ) ด้านปัญญา (ปัญญา) ดังนั้น ในการบริหารงานวิชาการผู้เขียนจะยกหัวข้อธรรมที่บูรณาการกับงานวิชาการได้ คือ หลักการของไตรสิกขา ประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา

ศีล คือ ข้อที่พึงปฏิบัติ สำหรับงานวิชาการคือการพัฒนานักเรียนให้มีความเรียบร้อยทางด้านพฤติกรรมกรรม กล่าวคือ ในพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ.2542 มาตรา 6 กำหนดว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ ในที่นี้สถานศึกษาต้องสอนให้นักเรียนมีการแสดงออกทางพฤติกรรมอันพึงประสงค์ให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ดังนั้น การแสดงออกในด้านพฤติกรรมของนักเรียนนั้น สถานศึกษาอาจจะใช้หลักของศีลบูรณาการในการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์

สมาธิ คือ การพัฒนาด้านต่างๆ ทางจิตใจของนักเรียน ในที่นี้การเรียนการสอน หรือ กิจกรรมวิชาการของสถานศึกษาต้องส่งเสริมให้นักเรียนมีการพัฒนาทางด้านจิตใจ ซึ่งสถานศึกษาต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ในสถานศึกษาโดยมีการผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างสมดุล ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์

ปัญญา คือ ความรู้ที่เกิดจากการศึกษา ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดองค์ความรู้กับนักเรียนมากที่สุดนั้น สถานศึกษาต้องจัดการเรียนการสอนโดยมีเนื้อหาสาระและกิจกรรมที่สอดคล้องกับ ความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล มีการฝึกทักษะ กระบวนการ คิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา และ สถานศึกษาต้องส่งเสริมให้นักเรียนมีการศึกษาเรียนรู้จากประสบการณ์จริงทั้งภายในและนอกสถานที่ มีการคิด เป็น ทำเป็น รักการอ่าน เป็นต้น

๒. หลักพุทธธรรมกับการบริหารงานงบประมาณ

งบประมาณ หรือการเงิน เป็นอีกทรัพยากรหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการบริหาร การศึกษา เพราะงบประมาณเป็นที่มาของการสนับสนุนการเรียนการสอน ทั้งในเรื่องของสื่อ เทคโนโลยี สถานที่ อื่นๆ เป็นต้น แต่งบประมาณมีส่วนเกี่ยวข้องกับหน่วยงานหลายหน่วยงาน เพราะสถานศึกษาทุก แห่งได้รับงบประมาณอุดหนุนการจัดการศึกษาจากรัฐบาล ดังนั้น การบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษา ต้องมีความโปร่งใส หลักธรรมที่สามารถนำมาบูรณาการกับการบริหารงานงบประมาณได้ ดังนี้ **หลักของ สุจริต 3** ตามพจนานุกรม ฉบับประมวลธรรม ให้ความหมายว่า ความประพฤติดี ประพฤติชอบ (Sucarita: good conduct) ประกอบด้วย 1) **กายสุจริต** ความประพฤติชอบด้วยกาย (Kāya-sucarita: good conduct in act) คือ จดเว้นและประพฤติตรงข้ามกับ ปาณาติบาต อทินนาทาน และกาเมสุมิฉฉาจาร 2) **วจีสุจริต** ความประพฤติชอบด้วยวาจา (Vacā-sucarita: good conduct in word) คือ จดเว้นและ ประพฤติตรงข้ามกับ มุสาวาท ปสุณาวาจา ผรุสวาจา และสัมผัปปลาปะ 3) **มโนสุจริต** (Mano-sucarita: good conduct in thought) มี 3 คือ อนภิชชา อพยาบาท และสัมมาทิฐิ

ในการบริหารงานงบประมาณนั้น ผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบงานบริหาร งบประมาณ ต้องเป็นบุคคลผู้ที่มีความซื่อสัตย์ หรือ “ใจซื่อ มือสะอาด” ไม่มีประวัติหรือความผิดอันเกิด จากการทุจริตเกี่ยวกับงบประมาณ ดังนั้น การบริหารงานงบประมาณจึงต้องอาศัยหลักของสุจริต 3 ในทาง พระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการบริหารงบประมาณ นอกจากนี้ยังมีหลักธรรมที่เอื้อต่อการบริหาร งบประมาณ อาทิ ประโยชน์ 3 (ประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์เบื้องหน้า และประโยชน์ถึงที่สุด)

3. หลักพุทธธรรมกับการบริหารงานบุคคล

การบริหารงานบุคคลเป็นงานที่ผู้บริหารสถานศึกษา มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ทั้งศาสตร์และ ศิลป์ในการบริหาร เพราะงานบุคคลเป็นงานอีกงานหนึ่งที่จะนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้ ถ้าหากผู้บริหาร สถานศึกษาบริหารงานบุคคลไม่เป็น ไม่ถูกต้อง งานที่ได้อาจจะไม่ตรงกับความต้องการหรือคุณภาพของ สถานศึกษา เช่น ให้ครูจบภาษาไทยไปสอนคณิตศาสตร์ หรือให้ครูภาษาอังกฤษมาสอนคณิตศาสตร์ อย่างนี้ เป็นต้น หรือแม้กระทั่งการยกย่องชมเชยบุคลากร การลงโทษบุคลากร งานบุคคลจึงเป็นงานที่ดู ความสามารถของผู้บริหารด้วย จึงมีคำกลอนของปราชญ์สอนในเรื่องนี้ว่า “ผู้นำดี ผู้ตามดี นั้นดีแน่ ผู้นำดี ผู้ตามแย่ ต้องแก้ไข ผู้นำแย่ ผู้ตามดี มีทางไป ผู้นำแย่ ผู้ตามไม่เอาไหน บรรลัยเลย” ซึ่งให้เห็นว่าผู้บริหาร สถานศึกษาต้องมีภาวะความเป็นผู้นำสูงในการนำสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จ โดยการใช้คนให้ถูกกับงานและ ปราศจากอคติในการบริหารจัดการ ซึ่งในการบริหารงานบุคคลมีหลักธรรมที่สามารถนำมาบูรณาการได้ ดังนี้

อคติ 4 ตามพจนานุกรมฉบับประมวลธรรมให้ความหมายว่า ฐานะอันไม่พึงถึง, ทางความประพฤติที่ผิด, ความไม่เที่ยงธรรม, ความลำเอียง (Agati: wrong course of behaviour; prejudice) อคติ หรือ ความลำเอียง ประกอบด้วย 1) **ฉันทาคติ** ลำเอียงเพราะชอบ (Chandàgati: prejudice caused by love or desire; partiality) 2) **โทสาคติ** ลำเอียงเพราะชัง (Dosàgati: prejudice caused by hatred or enmity) 3) **โมหาคติ** ลำเอียงเพราะหลง, พลาดผิดเพราะเขลา (Mohàgati: prejudice caused by delusion or stupidity) 4) **ภยาคติ** ลำเอียงเพราะกลัว (Bhayàgati: prejudice caused by fear)

ผู้บริหารสถานศึกษา ต้องบริหารงานบุคคลโดยปราศจากอคติ 4 เพราะอคติเป็นที่ตั้งแห่งความไม่เท่าเทียมหรือเที่ยงธรรม เพราะเมื่อใดก็ตามที่ผู้บริหารสถานศึกษามีอคติบริหารงานด้วยความไม่เป็นธรรมแล้ว ผู้บังคับบัญชาย่อมมีความขัดแย้ง ขัดขึ้น ต่อต้าน อันจะทำให้เกิดปัญหาตามมาในที่สุด และผู้บริหารต้องใช้คนให้ถูกกับงาน ให้รางวัลหรือยกย่องกับบุคคลที่สมควรได้รับ และต้องลงโทษบุคคลที่มีความผิดให้เหมาะสมกับความผิดนั้นๆ นอกจากนี้ผู้บริหารอาจจะใช้หลัก **พรหมวิหาร 4** (เมตตา, กรุณา, มุทิตา, อุเบกขา) หรือ **อิทธิปาที 3** (อิตถาธิปาตี, โลกาธิปาตี, อัมมาธิปาตี) ในการบริหารงานบุคคลเพิ่มเติมด้วย

4. หลักพุทธธรรมกับการบริหารงานทั่วไป

การบริหารงานทั่วไปของสถานศึกษา เป็นงานที่เน้นการจัดบริหารสถานศึกษาหรือการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาให้น่าอยู่ น่าเรียน และการมีส่วนร่วมของบุคลากรในสถานศึกษา เพื่อมุ่งเน้นความสำเร็จในด้านต่างๆ ของสถานศึกษา ซึ่งในการบริหารงานทั่วไปนี้ผู้เขียนจะได้แยกหัวข้อในการบริหารงานทั่วไปออกเป็น ๒ และนำหลักธรรมมาบูรณาการในการบริหาร ดังนี้

1. การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา เป็นสภาวะอันเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลกับสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา แล้วจะส่งผลถึงความรู้สึกของบุคคล ถ้าบุคคลมีความพึงพอใจกับสภาพแวดล้อมนั้นก็จะมีความสุขทั้งด้านการเรียน การสอน หรืออาจจะทำให้มีความรู้สึกที่ว่า “บรรยากาศดี” แต่ในทางตรงกันข้ามนั้นถ้าหากบุคคลไม่พึงพอใจกับสภาพแวดล้อมนั้น การจัดการเรียน การสอนก็จะไม่ประสบผลสำเร็จ หรือทำให้มีความรู้สึกที่ว่า “บรรยากาศไม่ดี” ผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความสามารถในการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา ให้ครูผู้สอนและนักเรียนเกิดความรู้สึกพอใจ ภูมิใจ อบอุ่นใจ สบายใจ รู้สึกมีความเป็นเจ้าของโรงเรียน และอยากมาปฏิบัติหน้าที่ที่โรงเรียน รวมทั้งอยากมาเรียนที่โรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาต้องสามารถบริหารโรงเรียนให้มีสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดี สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เป็นเลิศ สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการที่เป็นธรรม ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการกับการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาได้ เช่น **หลักพละ 5** ตามพจนานุกรมฉบับประมวลธรรมให้ความหมายว่า “เพนพลัง ทำให้ เกิดความมั่นคง” หรือหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อความมั่นคง ประกอบด้วย 1) **สัทธา** คือ ความเชื่อ กำลังแห่งความเชื่อหรือความศรัทธา (Saddhà: confidence) 2) **วิริยะ** คือความเพียร กำลัง

แห่งความเพียรพยายาม (Viriya: energy; effort) 3) สติ คือความระลึกได้ กำลังแห่งสติหรือความระลึก
รู้ (Sati: mindfulness) 4) สมาธิ คือ ความตั้งจิตมั่น หรือกำลังแห่งใจที่ตั้งมั่น (Samādhi:
concentration) 5) ปัญญา ความรู้ทั่วชัด หรือความรู้ กำลังแห่งความรู้ที่เกิดจากปัญญาญาณ
(Paññā: wisdom; understanding) และ หลักอิทธิบาท 4 ตามพจนานุกรมฉบับประมวลธรรมให้
ความหมายว่า คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ, คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย (Iddhipāda:
path of accomplishment; basis for success) ประกอบด้วย 1) ฉันทะ ความพอใจ คือ ความต้องการที่
จะทำใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป (Chanda: will; zeal;
aspiration) 2) วิริยะ ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระ
ไม่ทอดทิ้ง (Viriya: energy; effort; exertion; perseverance) 3) จิตตะ ความคิดมุ่งไป คือ ตั้งจิตรับรู้
ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตผูกใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่งสิ่งที่
ทำ (Citta: thoughtfulness; active thought; dedication) 4) วิมังสา ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง คือ
หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อสงสัยหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน
วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น (Vāmaṅga: investigation; examination; reasoning; testing)

2. การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา การบริหารสถานศึกษาให้ประสบ
ความสำเร็จได้นั้น ผู้บริหารสถานศึกษาต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่าง การมีส่วนร่วมในการบริหาร
สถานศึกษา ก็เป็นองค์ประกอบสำคัญอีกประการหนึ่ง เพราะเมื่อสถานศึกษาหรือหน่วยงาน องค์กรใดก็ตาม
มีความสามัคคีกัน การดำเนินงานหรือกิจกรรมต่างๆ ย่อมต้องประสบผลสำเร็จ การจะทำให้เกิดการมีส่วน
ร่วมในสถานศึกษานั้น ต้องเริ่มจากผู้บริหารสถานศึกษาก่อน โดยผู้บริหารต้องใจกว้าง เอื้อเฟื้อ รัก
สถานศึกษา รักผู้ร่วมงาน รับฟังเหตุผลของผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นต้น ครูผู้สอน ต้องมีความเป็นครู รักษา
จรรยาบรรณของวิชาชีพครู รักสถานศึกษา และรักลูกศิษย์เปรียบเสมือนลูกของตน เป็นต้น นักเรียน ต้อง
เคารพเชื่อฟังครู ตั้งใจเรียน และรักโรงเรียนเสมือนบ้านของคน เป็นต้น เมื่อแต่ละคนรู้หน้าที่ของตนเองใน
ฐานะต่างๆ ก็จะก่อให้เกิดการประสานความร่วมมือในการทำกิจกรรมเพื่อความสำเร็จได้ ผู้บริหารสถานศึกษา
สามารถนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการในการบริหารการมีส่วนร่วมในสถานศึกษาได้ เช่น หลักกัลยาณมิตร
๗ ตามพจนานุกรมฉบับประมวลธรรมให้ความหมายว่า องค์คุณของกัลยาณมิตร , คุณสมบัติของมิตรดีหรือ
มิตรแท้ คือคนที่คบหรือเข้าหาแล้วจะเป็นเหตุให้เกิดความดีงามหรือความเจริญ ในที่นี้มุ่งเอามิตรประเภทครู
หรือพี่เลี้ยงเป็นสำคัญ (Kalyāṇamitta-dhamma: qualities of a good friend) ประกอบด้วย 1) ปิโย
คือน่ารัก ในฐานะที่สบายใจและสนิทสนม ขวนให้อยากเข้าไปปรึกษาไต่ถาม (Piyo: lovable; endearing)
2) ครุ คือน่าเคารพ ในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกขอบุญใจ เป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย
(Garu: esteemable; respectable; venerable) 3) ภาวนีโย คือน่ารักใจ หรือนายกยอง ในฐานะทรง
คุณคือความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็น ผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง ทำให้ระลึก
และเอออย่างด้วยซาบซึ้งภูมิใจ (Bhāvanāyo: adorable; cultured; emulable) 4) วตฺตา จ รุกักพุดให้ไฉไล

รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไรอย่างไร คอยให้คำแนะนำ นำวาทะถ้อยคำเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี (Vattā ca: being a counsellor) 5) วจนกขโม คืออดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถาม คำเสนอ และวิพากษ์ วิจารณ์อดทนฟังได้ไม่เบื่อไม่ฉุนเฉียว (Vacanakkhamo: being a patient listener) 6) คมกัธโรจ กถักตตะ คือแถลงเรื่องล้าลึกได้สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป (Gambhārāṃca kathaṣ kattā: able to deliver deep discourses or to treat profound subjects) 7) โน จญฺหเน นิโยจเย คือไม่ชักนำในอูฐาน คือ ไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือชักจูงไปใน ทางเสื่อมเสีย (No caññhane niyojaye: never exhorting groundlessly; not leading or spurring on to a useless end)

กล่าวโดยสรุป การนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการกับการบริหาร เป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่งสำหรับผู้บริหาร เพราะนอกจากผู้บริหารจะต้องมี “ความรู้” “ความสามารถเหมาะสมกับตำแหน่ง” “มีวิสัยทัศน์” แล้ว ผู้บริหารจะต้องมี “คุณธรรม” ในการบริหารด้วย เพราะคุณธรรมนี้จะเป็เครื่องอำนวยความสะดวกในการบริหารงานของสถานศึกษา ซึ่งดังที่กล่าวมาแล้วในเบื้องต้นในการนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการกับการบริหาร สามารถสรุปหลักธรรมสำหรับการบริหารลงในหลักอิทธิบาท 4 หรือหลักแห่งความสำเร็จ ซึ่งหลักธรรมนี้เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน ประกอบด้วย 1) ฉันทะ คือ มีใจรัก 2) วิริยะ คือ ความพากเพียร 3) จิตตะ คือ การเอาใจจดจ่อ 4) วิมังสา คือ การวินิจฉัย ผู้บริหารสถานศึกษาต้องคิด แยะแยะ วิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์ กว้างไกล เพื่อนำไปสู่การพัฒนาสถานศึกษา

การนำสถานศึกษาสู่ความสำเร็จ

กลยุทธ์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อนำสถานศึกษาสู่ความสำเร็จ

การนำสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จได้นั้นต้องอาศัยองค์ประกอบต่างๆ มากมายดังที่กล่าวมาในข้างต้น ดร.มานะ สินธุวณิชานนท์ เขียนไว้ในบทความความรู้เรื่อง กลยุทธ์การบริหารสู่ความสำเร็จไว้ว่า องค์ประกอบที่สำคัญของคุณภาพการจัดการศึกษา ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ คุณภาพคน (Human Quality) คุณภาพงาน (Work Quality) คุณภาพผู้เรียน (Student Quality)

กลยุทธ์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาต้องบริหารแบบมีกลยุทธ์ ซึ่ง ดร.เอกราช โฆสิตพิมาณเวช ได้ให้ความหมายของการบริหารเชิงกลยุทธ์ ไว้ว่า หมายถึง กระบวนการหรือแนวทางในการบริหารจัดการการศึกษาให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งประกอบด้วย การกำหนดทิศทางองค์กร กำหนดกลยุทธ์ นำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ การควบคุมและประเมินกลยุทธ์ และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม จากองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาทั้ง 3 ส่วน สามารถนำไปกำหนดเป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาองค์ประกอบทั้ง 3 ส่วน ได้ดังนี้ คือ การพัฒนาคน การพัฒนางาน และการพัฒนาผู้เรียน

1. กลยุทธ์ในการพัฒนาคน

เพื่อให้คนซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการบริหารจัดการศึกษาเป็นคนที่มีความรู้ หน่วยงานที่ใช้คนต้องมีกลยุทธ์ในการในการพัฒนาคน ซึ่งแนวทางในการพัฒนาคน ได้แก่

1. การพัฒนาจิตสำนึก (จิตวิญญาณ) ของครูในองค์กรให้เป็นผู้มีความคิดในการทำงานอย่างมีอุดมการณ์ มีเป้าหมายและทุ่มเท เสียสละ เพื่อให้งานสัมฤทธิ์ผลโดยคำนึงถึงเรื่องส่วนรวมมากกว่าเรื่องส่วนตัวและตระหนักถึงหน้าที่ในการทำงาน ทั้งนี้ จิตวิญญาณเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้คนเกิดพฤติกรรมในการทำงานและการพัฒนาตนเององค์รวมของบุคคลประกอบด้วยร่างกาย (Body) จิตใจ (Heart) ความคิด (Mind) และจิตวิญญาณ (Spirit) และเมื่อบุคคลได้รับการปฏิบัติที่พึงพอใจ ก็จะทุ่มเทความพยายามและพลังงานสูงสุดออกมาอย่างเต็มที่ และส่งผลต่อเป้าหมายสำคัญสูงสุดขององค์กร

2. การพัฒนาค่านิยม อุดมการณ์และสร้างวัฒนธรรมในการทำงาน เพื่อให้คนในองค์กรหรือหน่วยงานทางการศึกษา มีหลักยึดเป็นแนวทางในการปฏิบัติร่วมกัน สิ่งที่ต้องพัฒนาและสร้างให้เกิดขึ้นในองค์กร คือ ค่านิยม อุดมการณ์ และวัฒนธรรมร่วมกันของคนในองค์กร เป็นการแสดงออกให้เห็นถึงการปฏิบัติหน้าที่ มุ่งหวังให้เกิดความสำเร็จอย่างยั่งยืนถาวร โดยคนในองค์กรมองเห็นถึงเป้าหมายความสำเร็จและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ที่จะพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง มีความผูกพันกับงาน ผูกพันกับองค์กร ทำงานโดยไม่ต้องรอคำสั่ง กล้าตัดสินใจ กล้ารับผิดชอบ โดยยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักในการตัดสินใจโดยการมีส่วนร่วมของคนที่อยู่ในองค์กรหรือสถานศึกษานั้นเป็นผู้ร่วมกันคิดร่วมกันกำหนดและถือเป็นแนวปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งจะเป็นการเสริมสร้างและพัฒนาให้คนปฏิบัติงานเป็นคนที่มีคุณภาพ

3. การพัฒนาสมรรถนะในการปฏิบัติงาน สมรรถนะเป็นคุณลักษณะความสามารถของบุคคลที่เป็นผลมาจากความรู้ ทักษะและคุณลักษณะอื่นๆ ที่ทำให้บุคคลแสดงออกมา และสร้างผลการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดในกรอบงานที่ตัวเองรับผิดชอบ ซึ่งการพัฒนาสมรรถนะเป็นการมุ่งเสริมสร้างความสามารถให้ทรัพยากรบุคคล โดยพัฒนาคนให้มีความสามารถคนก็จะใช้ความสามารถที่มีอยู่ไปผลักดันให้องค์กรบรรลุเป้าหมาย

2. กลยุทธ์ในการพัฒนางาน

แนวทางในการจะทำให้การทำงานมีคุณภาพงาน อาจดำเนินการได้ คือ

1. การสร้างและพัฒนานวัตกรรมในการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นแนวคิดเทคนิค วิธีการที่จะทำให้งานขององค์กรบรรลุเป้าหมาย

2. กลยุทธ์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

3. การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน เช่น การลดขั้นตอนในการปฏิบัติงาน การดำเนินการใช้ทรัพยากรทางการบริหารอย่างประหยัด คัดค้าน และการเพิ่มผลผลิต

4. การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารงาน

5. การปฏิบัติงานตามกลยุทธ์ของหน่วยงานและการปฏิบัติงานตามตัวชี้วัด ตามข้อตกลงหรือคำรับรองในการปฏิบัติงานของหน่วยงาน (MOU)

6. การบริหารการเปลี่ยนแปลง (Change Management)

3. กลยุทธ์ในการพัฒนาผู้เรียน

แนวทางในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสามารถดำเนินการได้ ดังนี้ เช่น

1. การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เช่น การสอบ O - Net และ NT (National Test)
2. การพัฒนาให้ผู้เรียนมีความสามารถตามสมรรถนะของหลักสูตร
3. การพัฒนาให้ผู้เรียนมีความสามารถในการแก้ปัญหาและมีความสามารถในการวางแผนการเรียนรู้
4. การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรับผิดชอบ
5. การเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะพึงประสงค์ตามหลักสูตร
6. การพัฒนาเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีสุขภาพกาย สมบูรณ์ แข็งแรง มีสุขอนามัย
7. การพัฒนาเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีสุขภาพจิตดี มีจิตใจ อารมณ์ร่าเริงแจ่มใส

จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบที่สำคัญของคุณภาพการศึกษา ประกอบไปด้วยส่วนที่สำคัญทั้ง 3 ส่วน คือ คุณภาพคน (Human Quality) คุณภาพงาน (Work Quality) และคุณภาพผู้เรียน (Student Quality) ซึ่งสถานศึกษา หน่วยงาน หรือผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา จะต้องดำเนินการให้องค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนมีคุณภาพที่ดี โดยอาจมีแนวทางและกลยุทธ์ในการพัฒนาคุณภาพของคน คุณภาพของงาน และคุณภาพของผู้เรียนได้ตามบริบทความพร้อมความเหมาะสมของแต่ละแห่งแตกต่างกันไป โดยมีเป้าหมายอยู่ที่คุณภาพการศึกษาในที่สุด

สรุป

การนำสถานศึกษาสู่ความสำเร็จ เกิดจากความรู้ ความสามารถ ศักยภาพ ในการบริหารจัดการสถานศึกษาตามมาตรฐานด้านต่างๆ ทั้งด้านการบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไปของ “ผู้บริหารสถานศึกษา” โดยอาศัยปัจจัยที่มีตามบริบทของสถานศึกษานั้นๆ หรือการแสวงหาปัจจัยอื่นที่มีผลต่อความสำเร็จของสถานศึกษาบริหารจัดการ

องค์ความรู้ใหม่ตามแนวคิดของผู้เขียน

หลักพุทธธรรม เป็นหลักคำสอนที่เป็นทั้งข้อแนะนำ ละเว้น ในการปฏิบัติตัวเพื่อพัฒนากาย วาจาใจ เพื่อให้มีความรอบรู้ สมบูรณ์ อันจะนำไปสู่การพัฒนางานในทุกๆ ด้าน โดยการพาการจัดการศึกษาซึ่งเป็นหัวใจหลักในการพัฒนาประเทศชาติ ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งเป็นหน่วยแรกในการพัฒนาบุคลากรที่มีความรู้ของประเทศ ต้องนำเอาหลักพุทธธรรมที่มีอยู่อย่างมากมายมาบูรณาการในการบริหารเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลในการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามตัวชี้วัด เป้าประสงค์ มาตรฐานของสถานศึกษา และหน่วยงานต้นสังกัด ซึ่งการนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการนั้นสามารถสรุปเข้ากับการบริหารงาน 4 ด้านในสถานศึกษาได้ดังนี้

1. การบริหารงานวิชาการ ต้องสามารถบูรณาการหลักพุทธธรรมให้เข้ากับการปรับหลักสูตร การเรียนการสอนของสถานศึกษา ซึ่งสามารถใช้หลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) มาบูรณาการเพื่อพัฒนา งานวิชาการในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ
2. การบริหารงานงบประมาณ ต้องอาศัยคนที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ใจซื่อ มือสะอาด มาบูรณาการกับหลักสุจริต 3 ในการบริหาร
3. การบริหารงานบุคคล ต้องอาศัยผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ มีความฉลาดรอบรู้ มีความเป็น ธรรมปราศจากความลำเอียงในการบริหาร มาบูรณาการกับหลักออคติ 4 เพื่อการพัฒนาสถานศึกษา
4. การบริหารงานทั่วไป ส่งเสริมการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมตลอดทั้งการมีส่วนร่วมใน สถานศึกษา โดยบูรณาการกับหลักพละ 5 อิทธิบาท 4 และกัลยาณมิตร 7 ซึ่งหากผู้บริหารสถานศึกษา สามารถนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการในการบริหาร และประสบความสำเร็จในการบริหารทุกด้าน ทุกมิติใน บริบทของการจัดการศึกษา เรียนได้ว่าสามารถนำสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จตามเป้าประสงค์ได้

เอกสารอ้างอิง

- จิตรจรรณู ทรงวิทยา. (2561). ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา. *Journal of Roi Kaensarn Academi*. 3 (1).
- ติน ปรัชญพฤทธิ์. (2551). *การบริหาร การพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). *พจนานุกรม ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิการศึกษาเพื่อ สันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต).
- มานะ สินธุวานนท์. (2564). บทความนำรู้จักกลยุทธ์การบริหารสู่ความสำเร็จ. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 28 สิงหาคม 2565. แหล่งที่มา: https://elibrary.ksp.or.th/index.php?lvl= cmspage&pageid =4&id_article=180
- มลวิภา สีขเรศ. (2559). การบริหารสถานศึกษาเชิงพุทธบูรณาการของผู้บริหารสถานศึกษา. *วารสารครู ศาสตร์ปริทรรศน์*. 3 (1).
- ราชกิจจานุเบกษา. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. เล่มที่ 116 ตอนที่ 74 ก. ลงวันที่ 19 สิงหาคม 2542
- ร้อยตำรวจตรีประกาศิต ชัยรัตน์. (2560). หลักพุทธธรรมเพื่อการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจสันติบาล. *วารสาร ปรัชญาปริทรรศน์*. 22 (2).
- วิโรจน์ สารัตนะ. (2555). *แนวคิด ทฤษฎี และประเด็นเพื่อการบริหารทางการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3) กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรังสิต.

- ศิริ ถีอาสา. (2557). *เทคนิคการจัดการคุณภาพแนวใหม่ : แนวคิด หลักการสู่การบริหารจัดการคุณภาพการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหาสารคาม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
- สิน งามประโคน. (2560). *พุทธบริหารการศึกษา : แนวคิด ทฤษฎีและการบูรณาการ. วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย*. 1 (2),
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (256..). *พุทธธรรมฉบับปรับขยาย. ฉบับข้อมูลคอมพิวเตอร์ ครั้งที่ 24*
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพมหานคร: ผลิธัมม์.
- เอกราช โฆจิตพิมานเวช. (2562). *รูปแบบการบริหารโรงเรียนเอกชนที่มีประสิทธิผล สังกัด สพป.ขอนแก่น เขต 1. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*